

Пише: Драган Бисенић
недеља, 29 март 2009 21:03

(Данас, 28.03.2009)

Оно што се мислило да је само машта редитеља Џона Карпентера у филму „Земљотрес у Лос Анђелесу“, сада се испитује као могућност у америчким институтима који проучавају безбедност. У свом „Земљотресу“ Карпентер описује Америку у којој трају грађански немири, председник заводи ванредно стање у земљи, проглашава се за доживотног председника, а од целе америчке демократије остају само униформисани и тешко наоружани амерички војници који патролирају улицама.

Економска криза која је почела као финансијска, а онда се преселила у реални сектор, прети да постане претња демократији и да се претвори у кризу демократије. Она је и званично претекла Ал Каиду на листи безбедносних претњи Сједињеним Америчким Државама. Директор Националне обавештајне службе адмирал Денис Блер, подносећи годишњи извештај сенатском одбору за обавештајна питања на прво место ставио је садашњу економску кризу.

- Приоритетна краткорочна безбедоносна претња Сједињеним Државама јесте глобална економска криза и њене геополитичке последице. Што буде дуже времена потребно за опоравак, већа је вероватноћа озбиљном оштећењу америчких стратегијских интереса“, изјавио је адмирал Блер.

Владе падају

Имајући у виду да је адмирал употребио реч „претња“, а не рецимо „опасност“, онда је јасно какве се последице очекују од ове економске кризе која је са листе приоритета потиснула и Осаму бин Ладена који већ годинама неприкосновено држи прву позицију. Испитивање њених последица иде чак толико далеко, да се анализира могућност употребе војске у унутрашњим сукобима и сузбијању немира који се предвиђају као неминовна последица дубине и трајања економске кризе. Криза финансија тако прети да се претвори у кризу демократије.

Адмирал је још додао да ће „у свету то ће довести од пада влада“ и да се процењује да би услед економске кризе 40 одсто садашњих влада у свету окончати у „ропотарници историје“. Иако је ова оцена изазвала шаљиве коментаре сенатора, који су упитали да ли то значи да више неће бити потребе да се боре против Ирана или Северне Кореје, пошто ће криза сама по себи да их лиши тих проблема, она се већ потврдила, али у Европи. Мађарски премијер је најавио оставку, а чешка влада је пала баш у време председавања Европском унијом. Ирски дневник „Ајриш Тајмс“ после пада мађарског премијера Ђурчања побројао је све европске владе чији век трајање се ближи крају услед економске кризе. „Ако чешка влада падне, то ће у сваком случају нагласити политичку нестабилност у региону. Иако Словачка и Пољска имају дубоке економске проблеме, оне за сада одбијају да се пореде с другима. Влада Летоније је такође пала, али не и Естоније. Румунија и Бугарска имају своје проблеме, али њихове владе до сада нису биле у опасности. На другим деловима Европе, влада Исланда је пала, а пад белгијске владе је одложен. Грчка и Исланд су такође угрожени“.

Бечки „Стандард“ упозорава да у свим источноевропским земљама економска криза може да се претвори у кризу демократије. Напуштена је једна од дуговечних поставки западне свести, то је да су то друштва стабилности и да су само „слабе државе“ (фаилинг статес) изложене ризицима нестабилности, немира и угрожавања институционалног поретка.

Скала ризика

Опасност оваквог развоја потврдио је и британски часопис Проспект, чији су резултати фебруарског истраживања јавног мњења дали изненађујућу слику о ставовима Британаца. Према тим резултатима, 37 одсто испитаника предвиђа да ће бити озбиљних социјалних немира. Они ће бити толико озбиљни да ће бити потребна интервенција армије да би се успоставио ред! Британци такође сматрају, скоро 80 одсто одраслих, да од странаца треба да буде затражено да напусте земљу, уколико немају посао.

Последњи у низу упозорења драматичног повећања политичког ризика стигао је прошле недеље од лондонског магазина „Тхе Економист“, односно његовог аналитичког сервиса Економист Интелигенце Унит (ЕИУ). На скали коју су направили стручњаци „Тхе Економист“ земље су подељене на оне са веома високим, високим, умереним и малим ризиком унутрашњим немира и турбуленција које могу да настану услед последица економске кризе. Србија се заједно са Црном Гором налази у групи земаља високог ризика на 66. месту са 6,4 индексних поена, а у тој групи је и већина

Пише: Драган Бисенић
недеља, 29 март 2009 21:03

источноевропских држава, осим Босне и Херцеговине која је међу државама веома високог ризика.

Србија је најлошије прошла у неколико политичких критеријума, а које су повезане са угроженошћу од политичких немира: нова и неискусна држава и бирократија, историја немира, режим који није ни пуна демократија, а нити је аутократија и који је посебно погодан за немире, висок ниво незадовољства становништва и низак ниво поверења у политичке институције. Једна од главних предиспозиција за немире јесте фрагментизован и фракционализован политички живот.

Ланац размишљања о опцијама које су до сада биле незамисливе у развијеним демократским земљама, као што је употреба армије за гушење унутрашњих немира и очувања поретка, почео је у новембру прошле године када је у оптицај ушла студија Натан Фрајер из Института за стратешке студије, америчке владине институције по покровитељством Пентагона.

Обнова класних немира

После пада комунизма, деценијама се мислило да је класна борба у капитализму превазиђена појава. Једна од најснажнијих удараца њој је задала британска конзервативна премијерка Маргарет Тачер која је управо пре 25 година акцијом полиције угушила штрајк рудара. Тиме је она разбила неписани договор у капиталистичком свету да владе и капиталисти неће против својих запослених употребљавати полицију, како се то иначе чинило у 19. веку, што је и довело до бројних успешних и неуспешних покушаја социјалистичких револуција. Од тада, па до данас није било ниједног протеста у капиталистичком свету, вредног да се забележи. Суноврат комунизма и промене у процесу рада, све више нових технологија, уништили су готово сваку легитимност класног радничког организовања и употребе средстава из класичног репертоара те борбе. Сада је, међутим, капитализам једина игра у граду, а његова криза призната као дубока и озбиљна и у „најкапиталистичкијој“ земљи света, док се предвиђа да чак и класни немири имају будућност.

Предтекст за оваква размишљања дао је лично Збигњев Бжежински упозоравајући на опасност немира који ће проистећи из класних разлика. Бивши саветник за националну безбедност и један од првих присталица председника Барака Обаме упозорио је да су грађански немири на америчком тлу могућност коју не треба одбацити. Он тврди да ће

Пише: Драган Бисенић
недеља, 29 март 2009 21:03

Сједињене Државе „имати милионе и милионе незапослених, људи који ће доиста дотаћи дно. То ће бити стање извесно време, док се ствари, надајмо се, не побољшају. У исто време, постоји јавно сазнање о енормном богатству које је пренето неколици људи, без историјског примера у Америци“. Бжежински стога закључује да може бити „чак и немира“.

Стратешки шокови

Фрајер у својој студији „Познато непознато - неконвенционални стратешки шокови у развоју стратешке одбране“ управо анализира могућности, услове и последице ангажовања армије у гушењу немира и успостављању реда и мира у Сједињеним Америчким Државама, нечега што је било права анатема за сваког присталицу демократије, а посебно за САД које су по аутоматизму, мада уз неке изузетке, такве државе одбацивале као диктаторске и аутократске. Иако је упозорено да студија не представља став америчке владе, она је добила повољне препоруке оба руководства института, пуковника Џона Кардоса, директора Института за мировне операције и директора Института за стратешке студије Дагласа Ловелса. Сам аутор је пензионисани пуковник после 20 година службе у Армији на бројним позицијама у систему стратешког планирања, доктрине и концептуализације, а тренутно је запослен у Институту за стратешке и међународне студије (ЦСИС) где наставља да саветује кључне субјекте одлучивања у одбрани и безбедности.

Он сматра да будући „стратешки шокови“ неизбежни, а да би, после напада 11. септембра, следећи такав шок могли да буду озбиљни унутрашњи немири у САД. Одбрамбено релевантни „стратегички шокови“ су „догађаји преокрета“.

Фрајер упозорава да је одбрамбени врх, као и цела безбедоносна заједница, замишљен да заштити и брани устав од свих непријатеља - спољних и унутрашњих. Улога Министарства одбране у борби са „унутрашњим непријатељима“ никада није била пажљиво испитивана. Нема већег извора „стратешког шока“ за Министарство одбране од оног који би био изазван ширењем домаћег нереда који би био праћен брзим распадом јавног поретка и свим значајним деловима Сједињених Држава. Ширење догађаја вероватно би укључило организовано насиље против локалних, државних и савезних власти и превазишло би могућности последње две да обнове јавни ред и заштите угрожене групе становништва, Министарство одбране би било обавезно да попуни тај процеп. То је сасвим непозната стратешка територија. Ширење грађанског насиља унутар Сједињених Америчких Држава присилило би одбрамбени естаблишмент да преоријентише приоритете како би одбранило унутрашњи поредак и

безбедност људи.

Намерна употреба оружја масовног разарања или других оружја са великих разарајућим могућностима, непредвиђен економски колапс, нестанак функционалног политичког и легалног поретка, домаћи отпор или немири са одређеним циљем, катастрофалне природне и људске несреће су, према Фрејеру, облици могућног „стратешког шока“ у Америци. „Под најекстремнијим условима, то може да доведе до употребе армије против непријатељских група унутар Сједињених Америчких Држава. Министарство одбране, даље, уколико буде потребно, биће основни центар за континуитет политичке власти у конфликтима у више држава или у грађанским нередима широм земље. Цео низ одбрамбених конвенција биће подложен преиспитивању“, каже Фрајер.

Употреба војне силе

- Под тим условима и у случајевима великог насиља, цивилне власти на основу савета војног врха, требало би хитно да одлуче који су параметри који дефинишу легалност употребе војне силе унутар Сједињених Америчких Држава. Потребно је, даље, разрадити цео концепт окончања сукоба и предаје власти цивилним институцијама безбедности. Пентагон је већзаузет стабилизацијом у иностранству. Замислите проблеме повезане с таквим деловањем у масовним оквирима код куће - упозорава Фрајер.

Проблем је, међутим, што су догађаји - шокови непредвидиви или тешко предвидиви. Фрајер прави разлику између „шока“ и „изненађења“. Најважнија је што је количина информација о догађају који се може сматрати стратегијским шоком знатно мања од догађаја који се карактеришу изненађењем. Услед тога, много мања је и способност институција и система да одговори на изазов стратегијског шока. Петер Шварц и Даг Рандал називају „стратешким шоком“, односно „стратешким изненађењем“ у њиховом вокабулару, догађаје „који мењају правила игре“. Они дискредитују многе или све раније постојеће претпоставке о околностима које постоје у друштву и конвенције за управљање њиме. „Стратешка изненађења или догађаји који се догоде направиће велике разлике у будућности, нагонећи владе да оспоре властите претпоставке како функционише свет и захтевају тешки избор данас“, тврде они.

Британски историчар Најл Фергусон недавно је говорио о неизбежном „добу устанака“, али указао и колико је тешко „предвидети непредвидиво“. Проучавајући узроке устанка

Пише: Драган Бисенић
недеља, 29 март 2009 21:03

у 20. веку, он је закључио да су само три фактора омогућила мање или више предвидљиво време и место избијања сукоба: етничка дезинтеграција, екстремна економска криза и опадање империја. Сва три фактора су у великој мери присутна и данас. Пре коначне оцене, Фергусон указује, међутим, да је само неколицина пре 1914. предвидела трагедију која је наилазила као што је то био и случај са дубином садашње финансијске кризе која дрма свет.

Албанија мање ризична од Србије

Економист Интелиценс одељење друштвене и политичке немире дефинише као „такве догађаје или развој који представљају ванпарламентарну и ванинституционалну претњу влади или постојећем политичком поретку“. Ти догађаји скоро без изузетка су праћени насиљем и нередима. Они не морају обавезно да буду успешни у смислу да ће угрозити влади или режим. Неуспешне епизоде доводе такође до озбиљних поремећаја, истиче ЕИУ.

Од 165 држава обухваћених индексом, њих 95 су у зони веома високог или високог ризика. У првој групи се налази њих 27, а у другој 68. За 53. земље ризик је оцењен „умереним“, али то не значи да су оне здраве или да нису угрожене. Само 17 држава, махом најразвијенијих, оцењене су као мало ризичне. У групи високог ризика на 28. месту налази се Босна и Херцеговина са 7,5 поена. У групи земаља од 66. до 107. места налазе се све земље Балкана и југоисточне Европе. Србија и Црна Гора деле 66. место са индексом 6,4, потом долазе Грчка, Узбекистан, Конго и Грузија са 6,3, а онда Албанија, Белизе, Иран и Туркменистан са 6,2, док је Хрватска у друштву са Екваторијалном Гвинејом, Мексиком, Јеменом, Литванијом, Саудијском Арабијом, Монголијом и Мађарском са индексом од 6,1 у групи од 78. до 85. места. Занимљиво је да је Белорусија на 104. месту, са скором од 4,8, попут Кине, Казахстана, Боцване, Свазиленда, Тринадада и Тобага, Малте, Сингапура, Ирске, Велике Британије и Туниса. Њих су тек за једну десетинку претекле такве земље као што су Сједињене Америчке Државе и Француска које се налазе на 102. и 103. месту. Словенија је заједно са Немачком на 150. месту са 3,8 поена. Најстабилнија је Норвешка са свега 1,2 индексна поена.